

Referanser:

Arkivsak: 23/03235-1

Gudstjenestens plass i kirkens liv

Sammendrag

Når kristne over hele verden samles til gudstjeneste på søndagen, følger vi en tradisjon som går like tilbake til kirkens eldste tid. Det var Jesu oppstandelse på den første dagen i uken som gjorde at en ny dag for gudstjenestefeiring vokste fram. Søndagen ble de kristnes gudstjenestedag (Apg 20,7).

I dag erfarer mange samfunn i Europa en økende individualisme. Samtidig svekkes også menneskers ønske om å forplikte seg til å være med i et fellesskap. Dette gjelder både i kirkelige og sekulære sammenhenger. Koronapandemien var med på å forsterke dette. For kirken kommer dette eksplisitt til uttrykk i form av synkende deltakelse til kirkens samlinger som gudstjenestefeiringen søndag formiddag. Menneskers endrede vaner og livsmønster gjør at søndagens gudstjeneste ikke prioriteres på samme måte som tidligere.

Tall fra Statistisk sentralbyrå 2023 (SSB) viser en nedgang på over en million deltakere i gudstjenester fra før pandemien. Dette er bekymringsfulle tall for en kirke som fastholder gudstjenesten søndag formiddag som sitt hovedsamlingspunkt for menighetsliv og fellesskap.

På bakgrunn av dette er det tjenlig å reise spørsmålet: Hvordan kan kirken best bruke sine ressurser og kirkens midler for å stimulere til gudstjenestevækst? Prioritering av kirkens ressurser vil stadig medføre krevende avveininger. Er det mulig å sidestille kirkens tjeneste på søndagen og søndagen som gudstjenestedag på den ene side, og en hvilken som helst annen samling i kirken en ukedag på den annen side? Det handler mye om hvilket omdreiningspunkt man velger å fastholde. Om hvilken plass søndagsgudstjenesten skal ha i kirkens liv, og det gjelder hva søndagen kan være i samfunnets rytme.

Bispemøtet ønsker med denne saken å drøfte søndagsgudstjenestens plass i kirkens liv. Det gjelder gudstjenestenes innhold og profil, og det som gjelder spesielt biskopens forordning med tanke på hyppighet, sted og tid.

Forslag til vedtak

Bispemøtet finner det nødvendig å arbeide mer med en fornyelse og styrking av gudstjenestenes plass i kirkens liv. Det gjelder også spesielt søndagen som gudstjenestedag. Dette har med vår identitet og oppdrag som kirke å gjøre. Når kristne over hele verden samles til gudstjeneste på søndagen, følger vi en tradisjon som går like tilbake til kirkens eldste tid. Det var Jesu oppstandelse på den første dagen i uken som gjorde at en ny dag for gudstjenestefeiring vokste fram. Søndagen ble de kristnes gudstjenestedag.

Det er vesentlig for å uttrykke kirkens vesen og oppdrag at kirkens arbeid har sitt utgangspunkt i gudstjenesten og samlingen om Ord og sakrament. Dette definerer og gir profil til hva det er å være kirke: Å leve i et fellesskap som mottar Guds nåde inn i det livet vi lever der vi er og slik vi er, og som bringer Guds nåde inn i møtet med livets mange utfordringer og gleder. Vi møtes sammen for Guds ansikt om ord og sakrament. Vi er kalt til å dele brød og vin i fellesskap med hverandre og med gudstjenesten som ramme. Her møtes vi på tvers av generasjoner og sendes ut i verden til arbeid og tjeneste.

Bispemøtet vil holde frem viktigheten av det omfattende arbeid som gjøres i menighetene for å feire gudstjeneste jevnlig på søndager, med kvalitet og med mening, og dermed skape gode gudstjenester og gudstjenestefellesskap. Gjennom forkynnelse, frivillig inkludering, diakonal omsorg, musikk og sang skapes det hele tiden gudstjenester i vår kirke, over alt der vi er til stede som en landsdekkende folkekirke. Dette er et viktig og verdifullt arbeid som vi, gjennom vårt tilsyn og ledelse som biskoper, skal legge til rette for. Biskopene vil drøfte med menighetene hvordan forordningen av gudstjenester eventuelt skal justeres og gudstjenestelivet utvikles videre.

Bispemøtet vil understreke at antall gudstjenestedeltagere ikke er det avgjørende for en meningsfull gudstjeneste, men at det er viktig å ta på alvor de synkende tall. Det er viktig å spørre hva dette skyldes og hva som kan gjøres for å styrke gudstjenestedeltagelsen. Fordi gudstjenestefeiring er så avgjørende for kirkens oppdrag, må det gis prioritet å arbeide med de utfordringer som vi her står overfor.

Bispemøtet vil også peke på at gudstjenestefellesskap har en selvstendig verdi i en tid der økt individualisme skaper utenforskap, og alle andre arenaer vi møtes på krever innsats og bidrag fra den som deltar. I et gudstjenestefellesskap kan vi være til stede og motta, og vi kan skape trygge rom på tvers av generasjoner. Det er derfor viktig at kirken bruker den mulighet søndagen er for hvile og tilkøpling til kilder som kan gi styrke til hverdagens utfordringer.

Saksorientering

Bakgrunn

Søndag - en annerledes dag

Søndagen er annerledes enn andre dager. Det er den dagen kristne over hele verden kommer sammen for å møte Gud og for å feire oppstandelsen. Helt siden apostlenes tid har de kristne kommet sammen på den første dag i uken, og feiret gudstjeneste omtrent slik de gjorde søndagen før.

I gudstjenesteboken for Den norske kirke kan vi lese:

Når kristne over hele verden samles til gudstjeneste på søndagen, følger vi en tradisjon som går like tilbake til kirkens eldste tid. Det var Jesu oppstandelse på den første dagen i uken som gjorde at en ny dag for gudstjenestefeiring vokste fram. Søndagen ble de kristnes gudstjenestedag (Apg 20,7). På denne dagen kom de sammen og feiret Jesu seierrike død og oppstandelse, en tradisjon som har holdt seg ubrutt gjennom 2000 år. Dette samsvarte også godt med søndag forstått som «den første skapelsesdagen», ettersom Kristi oppstandelse innebærer en nyskapelse. Søndagens gudstjeneste er en ukentlig påskedagsbegivenhet på grunnlag av Kristi forsoning. Her er pulsslaget i menighetenes liv å finne, hos oss og over hele verden: Hver søndag er en påskedag.

Det gjør den kristne gudstjeneste til den eldste levende kulturtradisjon vi kjenner. Opp gjennom århundrene har det skjedd mange forandringer. Nye ledd og formuleringer er lagt til de gamle, nye horisonter for forståelse har oppstått, keisere, konger og kirkelige reformatorer har laget nye gudstjenesteordninger. Men det er et særtrekk ved luthersk gudstjenesteliv at de overleverte skikkene tas vare på, kjernen i gudstjenesten er fortsatt den samme. Den består av to hoveddeler, den første er en arv fra den jødiske synagogens ordgudstjeneste, og den andre er en videreføring av Jesu nattverdsmåltid med disiplene. I forkant av denne er en samlingsdel, og til slutt en utsendelse.

Vår kirkes gudstjenesteordning føyer seg inn i denne tradisjonen. Den bærer også i seg et annet særtrekk ved luthersk gudstjenesteliv, nemlig at den skal kommunisere evangeliet på en god og sann måte inn i den samtiden vi lever i. Slik står den i spenningen mellom kontinuitet og fornyelse.

Søndagsgudstjenesten er Kirkens hjerteslag. Der bekreftes Kirken og verden som Guds skapning. Der mottar de troende Guds nåde i Jesus Kristus. Gudstjenesten er ikke bare et tema blant andre temaer i den kristne tros lære, men først og fremst det sted hvor troen og teologien både springer ut og vender tilbake.

Å feire gudstjeneste er noe man gjør sammen, i fellesskap. Som mennesker med ulike forutsetninger og ulike behov inngår hver enkelt av oss i gudstjenestens vi. For Guds ansikt skal vi få gjenkjenne vårt eget liv og samtidig være en del av menighetens fellesskap.

Samtidig gir liturgien rom for å sette seg selv inn i en større sammenheng. En kan «lese inn» seg selv i de bibelske fortellingene og identifisere seg med ulike personer og hendelser i kirkens historie. Våre individuelle erfaringer kan føyes inn i en ny og meningsfull sammenheng. Slik skaper gudstjenesten et samspill mellom et jeg og et vi.

Samling i alles sted

Gudstjenesten representerer på samme tid en himmelvendt og en jordvendt fromhet. I lovsang, klagesang, forkynnelse og forbønn er gudstjenesten også en handling som favner mange flere enn dem som er kommet sammen. Derfor synger vi i en salme: «Vi samles her i alles sted og bærer verdens bønn om fred til deg som alltid hører» (Svein Ellingsen).

I gudstjenesten trer vi fram for himmelens og jordens Skaper og ber, ikke bare for kirken, men for alle mennesker. Vi bærer fram takkebønner for alt det skapte, ja, for hele kosmos. Ett sted kan vi finne helhet og sammenheng i vår fragmenterte og oppsplittede verden: Det er når vi er sammen for Guds ansikt.

Gudstjenesten som kulturbærer

Gudstjenestelivet i Den norske kirke har breddevirkninger som fører ut over kirkens grenser i snever forstand. Gudstjenesten er en del av den norske allmennkulturen og har vært det i tusen år, helt siden Olav Tryggvason «lot synge messe» på Moster i år 995.

Det handler om vekslingen mellom hverdag og helg, om bevisstheten om kirkeåret med sine høytider, og om livets høytidsdager i sorg og i glede. Det handler om Bibelen som grunnboken, ikke bare i kirkens liv, men også i den allmennkulturelle litteraturen. Og det handler om den viktige plassen salmene har i vår allmennkultur.

Skal gudstjenestelivet beholde sin viktige funksjon som en del av norsk allmennkultur, er det viktig at kirken, både lokalt, regionalt og sentralt har bevissthet om sitt samspill med allmennkulturen.

Nedgang i gudstjenestedeltakelse

Den norske kirke opplever en nedgang i besøkende til gudstjenester totalt. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser en nedgang på over en million deltakere i gudstjenester fra før pandemien.

I 2022 var det litt under 4,2 millioner kirkegjengere. Det tilsvarer en nedgang på over en million færre besøk på gudstjenester, sammenlignet med år 2019. I 2019 var det over 5,2 millioner gudstjeneste-besøk.

Over 413 000 færre mottok nattverd i 2022, sammenlignet med 2019. Da ble det delt ut nattverd 1,3 millioner ganger. I 2022 ble det delt ut nattverd under 900 000 ganger.

Men det er også verdt å merke seg at i 2022 gikk 1 832 500 flere til gudstjeneste enn i 2021. Det blir derfor interessant å se statistiske tall for gudstjenestebesøket i 2023.

Ser man nærmere på tallene og statistikken er det verdt å merke seg at det i 2022 var 3 166 060 deltakere ved gudstjenester på søndag og helligdager. I 2019, før pandemien, var det 3 994 221 deltakere. Ut fra dette kan man tenke at besøket til gudstjenester og helligdager er på verdt å ta seg opp igjen etter pandemien.

Det gjøres et omfattende arbeid i Den norske kirke sentralt og lokalt for å få gudstjenestedeltakelsen tilbake slik den var før pandemien, for en nedgang i gudstjenestedeltakelse er bekymringsfullt for en kirke som fastholder gudstjenesten søndag formiddag som sitt hovedsamlingspunkt for menighetsliv og fellesskap.

Det er riktignok ikke bare kirken som opplever nedgang i sine tall, også andre organisasjoner i samfunnet sliter med å komme opp på nivå med antall besøkende som før pandemien.

Samtidig kan man ikke uten videre kun begrunne nedgangen i kirkegjengere til pandemien. Allerede i 2016 ga Kirkerådet en risikovurdering for Den norske kirke som viste en negativ utvikling i gudstjenestelivet. Dette ble da kategorisert som en av de største truslene i Den norske kirke.

Den gang, etter gudstjenestereformen, kunne man av tallene lese at det var et økt engasjement knyttet til gudstjenesten blant annet ved at flere deltok i gjennomføringen av gudstjenester. Men samtidig så man ingen vekst i antall deltakere. Derfor ble det den gang kommentert at det var et misforhold mellom målsettinger og realiteter.

Mye eller lite?

Vi bruker statistikken til å definere gudstjenestebesøket sammenlignet med året og årene før, og slik sett vil statistikken stå i forhold til tidligere målinger. I sin bok «Gudstjänst i tiden» stiller professor i kirkevitenenskap ved universitetet i Uppsala, Ninna Edgardh spørsmålet om en slik statistikk i det hele tatt kan få definere hva som er mye eller lite.

«Är då en kvarts miljon gudstjänstbesök en helg mycket eller lite? Svaret beror självklart på perspektivet. Svenska kyrkan har en historia av att vara en kyrka för hela folket. Det fanns en tid då det enligt kyrkolagen var belagt med böter att uttrycka förakt för den allmänna gudstjänsten, exempelvis genom att alltför sällan delta. Fortfarande utgår många resonemang om medlemskap och gudstjänstdeltagande från en förväntan om ett hundraprocentigt medlemskap och en aktiv delaktighet från flertalet i det regelbundna gudstjänstlivet.

En annan typ av perspektiv får vi om vi jämför svenska folkets gudstjänstbesök med andra kultur- och fritidsaktiviteter. Det var exempelvis fler svenskar som firade gudstjänst den helg Sverigeräkningen genomfördes än som exempelvis gick på bio eller teater eller på ett politiskt möte.» (Edgardh; «Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968-2008»; 2010)

Med dette resonnement åpner det seg et behov for et større arbeid med å forklare statistikken som foreligger ut fra et sosiologisk perspektiv. Det er interessant og verdifullt om det ble gjort utvidet forskning og analyser på dette feltet, da det i det følgende kun er plass for enkelte refleksjoner.

I tjenesteordning for biskoper § 3 heter det: «Biskopen forordner gudstjenester i bispedømmets sokn og beslutter hvor mange gudstjenester det skal holdes i den enkelte kirke eller annet gudstjenestested». Det ligger altså til biskopen å beslutte det antall gudstjenester som skal gjennomføres i menighetene, og det er biskopen som godkjenner menighetenes planverk for gudstjenester i de ulike sokn. Dette er en del av biskopens tilsyn og ledelse, og et viktig styringsredskap. Gjennom visitaser og fagsamlinger har biskopene dessuten mulighet til å adressere denne tematikken og inspirere til arbeid for økt gudstjenestedeltakelse. På hvilken måte dette arbeidet skal ta form må drøftes videre.

Biskopene har også mulighet til å godkjenne søknader som omhandler avvik fra de foreskrevne liturgier i Den norske kirke. På hvilken måte kan biskopene lette til rette for arbeidet med et variert og fornyet gudstjenesteliv i bruken av søndagen som gudstjeneste?

Gudstjenesten som et fellesskap

Den norske kirke beskriver seg selv som et fellesskap. I kirkens plan for diakoni 2020 vektlegges begrepet «inkluderende fellesskap» på flere steder og på ulike måter. Planen slår fast at diakoni er inkluderende fellesskap og at «gode fellesskap gir mulighet til både å yte og ta imot. Gode fellesskap inkluderer og har plass til mangfoldet av mennesker og livserfaringer. (...) Lokale tiltak før, under og etter gudstjenesten er viktig. Språklig variasjon i liturgi og salmer, universell utforming og annen tilrettelegging er nødvendig for å speile samfunnet. (...) Ulike steder for å møtes på tvers av generasjonene kan gi mye fellesskap». (Plan for diakoni i Dnk, 2020).

Det kan være betimelig å stille spørsmål om hvem dette fellesskapet rommer, og hva det er som gjør kirken til et fellesskap? Handler dette fellesskapet i kirken bare om den gudstjenestefeirende menighet en søndag formiddag, eller omfattes alt det kirkelige arbeid i betegnelsen «inkluderende fellesskap»?

Dersom man definerer kirken og gudstjenestefellesskapet som et inkluderende fellesskap vil det på samme tid være tjenlig å stille spørsmål om på hvilken måte dette fellesskapet kan ha betydning i samfunnet?

Gudstjenestefellesskapet i Den norske kirke gir muligheter til et omfattende relasjonsbyggende arbeid. Mange steder fremstår gudstjenestefellesskapet som et godt møtepunkt mellom ulike generasjoner. Denne flergenerasjonsmenigheten en søndag formiddag fremstår på mange måter unik. Det er ikke mange steder man opplever et liknende fellesskap der det er mulig å bygge relasjoner på tvers av generasjoner. Menigheten i lokalsamfunnet er ikke først og fremst en institusjon, men snarere mennesker som kommer sammen søndag formiddag for å møte hverandre og lytte til Guds ord. Gudstjenestefellesskapet gir rom for mennesker i alle aldre.

Til tider dukker det opp menigheter og fellesskap som har tydelige mål for hvem de ønsker å nå og hvordan fellesskapet skal være. Noen steder satses det på en generasjon slik at man unngår alle kompromissene som kan inntreffe når flere generasjoner skal møtes til samme gudstjeneste. Dette gir spennende og nye muligheter til å være kirke, men samtidig mister man denne unike muligheten til å bygge relasjoner på tvers av generasjoner der unge og gamle skaper gudstjeneste sammen. Mennesker som samles til ord og sakrament, slik den lutherske bekjennelse betegner menigheten.

Endrede vaner

Sosiologiske undersøkelser viser at mange samfunn i Europa preges av en økende individualisme. Samtidig svekkes også menneskers ønske om å forplikte seg til å være med i et fellesskap. (S. Dietrich; «Jeg tror på de helliges fellesskap» 2010). Dette gjelder både i

kirkelige og sekulære sammenhenger. For kirken kommer dette eksplisitt til uttrykk i form av synkende deltakelse til kirkens samlinger som gudstjenestefeiringen søndag formiddag.

I 2007 pekte religionssosiologien Grace Davie på at europeisk kristendom preges av fenomenet hun kaller «vikarierende religion». Mange verdsetter og forventer at kirken består og at det finnes et fellesskap i kirken, men definerer seg på samme tid utenfor dette fellesskapet. Davie beskriver en utvikling der tro først og fremst blir oppfattet som en personlig sak som ikke medfører behovet for å delta i et fellesskap, men verdsetter at andre fortsatt har en tilhørighet til et kirkelig fellesskap. Dette definerer hun som «å tro uten å høre til» (Davie «The sociology of religion», 2007). Kirkens vekt på fellesskap brynes altså mot tidens individualisering der færre forplikter seg i et fellesskap.

Den mest påliggende grunn til at gudstjenestebesøket har sunket kan være at de som kan defineres som «kulturkristne» deltar sjeldnere i kirkens gudstjenester og andre arrangementer. Dessuten har også kirkevanene til kirkens faste kirkegjengere endret seg etter korona-pandemien.

Etter korona-pandemien ser det ut til at mennesker har endret fritidsvaner. Stadig flere ser nødvendigheten av å hegne mer om familietiden. Søndag formiddag har ofte blitt den dagen i uka som familien har tid til å samles om samvær og fellesskap. Søndag formiddag er for mange det tidspunkt der man blant annet har tid til å være sammen rundt frokostbordet eller på tur i skog og mark. Dette er vaner og verdier som trådte tydeligere frem under pandemien. For mange er disse felles familieopplevelsene fremdeles verdifulle å hegne om.

For andre er søndagen også blitt en dag for organisert idrett. Både barneidrett, breddeidrett og profesjonell idrett har befestet søndagen som aktivitetsdag. Mange deltar i disse aktivitetene, selv om også idretten opplever nedgang i deltakelse etter pandemien.

Det har dessuten skjedd en oppløsning av forholdet mellom bosted og fellesskap. Ikke alle som bor innenfor soknegrensene er medlemmer av kirken, og de som er medlemmer går ikke nødvendigvis i sin lokale kirke eller menighet. De bor på ett sted, arbeider et annet sted og har gjerne en fritidsbolig et tredje sted. Mange beholder et nært forhold til menigheten de vokste opp og ønsker at familien skal bruke dette som kirkested. Gudstjenestefellesskapet blir derfor ofte en løst sammensatt gruppe som samles om Ordet og sakramentene.

Menigheter i Den norske kirke har et omfattende tilbud til sine medlemmer. Dette omfatter både diakonale tiltak, men ikke minst også et stort trosopplæringsprogram. Trosopplæringsreformen tilførte kirken både midler og stillinger som blir brukt i et godt arbeid rettet mot barn og ungdom. Dette medfører at mange møter kirken gjennom hele uka, og flere menigheter bruker nettopp dette som et element i sin kommunikasjon; «Kirke hele uka». Dette er med på å skape gode og viktige møtepunkt i nærmiljøet og befester kirkens intensjon om å være en bred folkekirke. Mange deltar i for eksempel familieprogram med middag, trosopplæring og en felles avslutning i kirkerommet på en ukedag. Mange er altså jevnlig i kontakt med sin lokalkirke og kan oppleve en tilhørighet til kirkens fellesskap selv om det ikke skjer på søndag formiddag.

Et omfattende kirkelig tilbud gjennom hele uka er med på å skape gode møteplasser og er viktige arenaer for å etablere gode nettverk og bygge relasjoner til innbyggere i nærmiljøet. Gjennom diakonale tiltak, trosopplæringstiltak m.m. vil prester og andre ansatte i den lokale menighet knytte kontakt med kirkens besøkende. Dette nettverksbyggende arbeid gir en mulighet til å informere om og invitere bredt til søndagens gudstjeneste. Men også dette viktige nettverksarbeidet som foregår gjennom hele uka er tidkrevende og ressurskrevende, og ofte må de ansatte gjøre avveininger for hvilket arbeid som skal prioriteres.

Bygger vi en folkekirke, eller tviholder vi på restene av det folkekirken en gang var?

I mai 2023 skrev elleve prester og prestestudenter et innlegg i Vårt Land der de reiste kritiske spørsmål knyttet til kirkens disponering av midler og ressurser. I innlegget [«Kirken må våge å ta smertefulle grep»](#) stiller de spørsmålet: «Bygger vi en folkekirke? Eller tviholder vi på restene av det folkekirken en gang var?»

I innlegget beskriver de blant annet at de ofte møter mange som brenner for kirken og som drømmer om revitalisering av menigheter og økt oppslutning om menighetens arbeid. «Vi har lyst til å drive menighetsbyggende arbeid, aktivisere frivillige i hverdager og på søndager, være en kirke som er til stede i menneskers liv og spør: «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?». Alt dette fordi vi tror det er slik evangeliet best forkynnes. Mange synes å tenke likt om hva som skal til. Samtidig opplever man motløshet på grunn av et arbeidstrykk som allerede er for høyt og en manglende vilje til å kutte i kirkens eksisterende tilbud, for å gi grobunn for noe nytt. Det sterke engasjementet for å bygge folkekirken kveles om man ikke evner å frigjøre ansattressurser til å drive menighetsbyggende arbeid som kommer i tillegg til oppgaver knyttet til kirkelige handlinger og gudstjenestearbeid. Vi tror derfor det er nødvendig med en helhetlig strategisk plan for samordning av nærliggende menigheter».

De elleve prestene mener at kirkens ledelse må være villige til å:

- Legge ned gudstjenestesteder med stabilt lavt oppmøte.
- Målrrette enkelte kirker inn mot spesifikke målgrupper.
- Lage spesialiserte prestestillinger hvor noen har hovedvekt på kirkelige handlinger, slik at andre får frigjort tid til å bygge de mindre fellesskapene.
- I områder med høy kirketetthet; velge enkelte kirker som fungerer som menighetskirker, mens andre leies ut eller brukes forbeholdt vielser, begravelser, konfirmasjoner eller lignende.

«Dette er tiltak som med tiden vil tvinge seg fram, som følge av prestemangel og nye økonomiske forutsetninger. Vi etterlyser en modig ledelse som tør å gjøre disse grepene allerede nå, slik at vi får et overskudd av ressurser som kan brukes inn mot å skape ny vekst og styrkede lokalfellesskap. Slik kan vi bygge en folkekirke som ikke bare er til stede hos folket, men som formes og eies av folket», skriver de.

Når spørsmålet om økt gudstjenestedeltakelse reises er det lett å forvente et svar som gjelder innhold og/eller form av selve gudstjenesten. Gudstjenesten kan på sitt beste være motoren som endrer det øvrige menighetsarbeidet, men den kan ikke stå alene. At gudstjenesten blir mer inspirerende er ikke alltid tilstrekkelig til at flere deltar oftere på gudstjenesten. Hvordan man kan øke gudstjenestedeltakelsen er selvfølgelig sammensatt av flere faktorer. Det kan for eksempel handle om lokalt lederskap, etablering og aktivisering av ulike aktuelle grupper i menigheten, organisering av menighetsfellsskapet, bønn, nær kontakt med nærmiljøet og lokale lag og organisasjoner, diakoni, forkynnelse og frivillighet.

Prestene som skrev innlegget i Vårt Land etterlyser blant annet tid, mulighet og ressurser til å satse på slike menighetsbyggende prosjekter. I en travel prestehverdag der kirkelige handlinger, planlegging, gjennomføring og oppfølging av disse, tar mye av arbeidstiden, finner de det krevende å ha rom for også et omfattende menighetsbyggende arbeid. De mener at ved omdisponering av ressurser vil man kunne ha større fokus på det menighetsbyggende arbeid som igjen vil kunne gi kirkevekst og økt gudstjenestedeltakelse søndag formiddag.

Omdreiningspunkt

Prioritering av kirkens ressurser vil stadig medføre krevende avveininger. Er det mulig å sidestille søndagen som gudstjenestedag på den ene side, og en hvilken som helst annen samling en ukedag på den annen side? Det handler mye om hvilket omdreiningspunkt man velger å fastholde. Om hvilken plass søndagsgudstjenesten skal ha i kirkens liv.

Kirkens teologi er tuftet på dette, at det feires gudstjeneste på oppstandelsens dag. Liturgien skaper den virkelighet kirken tror på, og former de som deltar, så et lite sennepsfrø kan bli et stort tre som bærer frukt. Hvis vi slutter å gjøre dette, står vi i fare for å miste vår identitet som kirke, - vi er ikke lenger kirke. Alt som skjer i kirkens regi må peke mot sentrum, mot dåpen og alterbordet og møtestedet mellom oss og det hellige, forvandlingsstedet som trekker oss til seg og sender oss ut i verden.

Hva forteller et stort eller beskjedent gudstjenestebesøk? Det mest fristende er kanskje å fortolke den åndelige status hos folk i forhold til dette? Men det er trolig for enkelt og tabloid. Et av perspektivene kan være at folks livsrytme og deres gudstjenesterytme er i utakt med

hverandre. Gudstjenesterytmen må tilpasse seg folks livsrytme, og ikke omvendt, hevder enkelte. Så hvordan kan kirken møte folks livsrytme med et gudstjenestetilbud på en bedre måte? Og på den annen side – hvordan kan man vektlegge søndagsgudstjenestens plass og betydning for kirkens liv?

Gudstjenester folk vil ha

I 2018 gjennomførte UiO forskningsprosjektet «Sted, rom og praksis. Gudstjenester folk vil ha», etter at Kirkerådet hadde utlyst forskningsprosjekt. Prosjektet studerte fire menigheter som har hatt en økt gudstjenestedeltakelse. Forskningsprosjektet ble ledet av førsteamanuensis Elisabeth Tveito Johnsen. Noen av resultatene er presentert i Luthersk Kirketidende nr.12, 2020.

I artikkelen definerer de det å utføre gudstjenester som en «stor kunst», der selv den mest vanlige gudstjeneste krever svært mye av både ansatte og frivillige gudstjenestemedhjelpere. Det er et omfattende arbeid som legges ned i menighetene i forbindelse med planlegging, forberedelse, involvering og gjennomføring av gudstjenester søndag formiddag.

Det var kun i en menighet at økningen i gudstjenestedeltakelsen så ut til å ha sammenheng med at mange går ofte på gudstjeneste. I de tre andre menighetene var virkeligheten annerledes. En viktig faktor for den økte gudstjenestedeltakelsen i disse tre menighetene, er at gudstjenestene er innrettet mot dåp, dåpsfølger og mot kirkemedlemmer som sjelden deltar på gudstjenester. Rapporter om synkende dåpstall har blant annet bidratt til at disse menighetene har gjort en lang rekke tiltak for å senke alle terskler for dåp. I tillegg til dåp på så å si alle søndager har de dåp på lørdager, drop-in dåp og et første-mann-til-mølla-prinsipp.

I en av de andre menighetene opplever de også økt deltakelse til gudstjenesten søndag formiddag. Noe av det som kan ha bidratt til økningen på søndagsgudstjenestene er at menighetene har jobbet med å knytte ulike aktiviteter, som kor, til gudstjenestene, og at særskilte grupper inviteres til gudstjeneste flere ganger i året. Det er få som har begynt å delta mer regelmessig, men flere har vært på gudstjeneste fordi de har barn i kor eller har konfirmanter som skal bidra med oppgaver i en gudstjeneste.

Artikkelforfatteren skriver avslutningsvis «Vi har kun studert enkeltgudstjenester i fire menigheter, men samlet sett kan materialet vårt indikere at avstanden mellom «folkekirke» og «trofelleskap» har blitt større. Menighetene vi har studert har økt sin gudstjenestedeltakelse fordi de har gjort noen valg med hensyn til hvem gudstjenestene deres primært er til for. Gudstjenestene i tre av menighetene er primært for det store flertallet som er på gudstjenester ved dåp og når de blir spesielt invitert. Det er dåp i nesten alle gudstjenester i en av menighetene, men gudstjenestene er først og fremst utformet med tanke på de jevne gudstjenestedeltakerne.

Avstanden mellom dåpsfølgene og de som ønsker å delta jevnlig på gudstjenester kan også være med på å forklare at menigheter har blitt mer polarisert, i den forstand at de utvikler en mer rendyrket profil som enten «folkekirke» eller «trofelleskap». Folk vil ha ulike gudstjenester, og menigheter vil rett og slett ikke ha de samme folka. Det trengs mer forskning for å vite om økt polarisering på sikt fører til økt gudstjenestedeltakelse totalt sett, eller om det også kan bidra til den generelle nedgangen i oppslutning om gudstjenester».

Det er i denne saken pekt på at i Gudstjenesten kommer mennesker sammen for å søke Gud. For den første kristne menighet var det en selvfølge å samles til gudstjeneste. Når kristne over hele verden samles til gudstjeneste på søndagen, følger vi en tradisjon som går like tilbake til kirkens eldste tid. Det var Jesu oppstandelse på den første dagen i uken som gjorde at en ny dag for gudstjenestefeiring vokste fram. Søndagen ble de kristnes gudstjenestedag.

Vi har også sett at tall fra Statistisk sentralbyrå 2023 (SSB) en nedgang på over en million deltakere i gudstjenester fra før pandemien. Dette er bekymringsfulle tall for en kirke som fastholder gudstjenesten søndag formiddag som sitt hovedsamlingspunkt for menighetsliv og fellesskap.

Vår tid er preget av individualisme og sekularisering. Dette gjør at mennesker kvier seg til å forplikte seg i ulike sammenhenger. Dessuten har omdreiningspunktet for kirkens aktiviteter forskjøvet seg, og mange opplever gode møter med kirken gjennom hele uka.

Enkelte etterlyser en samtale om omdisponering av ressurser slik at det gis rom for nytekning om gudstjeneste og menighetsliv slik at man opplever en fornyelse og økt deltakelse ved søndagsgudstjenesten i vår kirke. Hvordan kan man, i en fragmentert tid, fremdeles fastholde søndagsgudstjenesten som et viktig samlingspunkt for kirken? Og hvordan kan søndagsgudstjenesten fremstå som et omdreiningspunkt og kraftsenter i menighetsbyggingen?

Økonomiske/administrative konsekvenser

Skriv inn teksten her